

Педагогическото научно познание. Същност. Обект, предмет и проблемна ориентация на педагогиката. Система на педагогически науки. Категории и понятия. Връзка на педагогиката с другите науки

Същност на научното познание.

Научното познание е сложна теоретико-експериментална дейност за опознаване на същността, законите и закономерностите в света, като се изпълняват различни научни подходи. **Научният подход** е начин на познание, чрез който се генерират знания под формата на принципи, закони, хипотези, теории. Научният подход отразява стратегията на научното познание, начина на мислене и интериоризация на явленията, като в теоретичен план, така и в практичен.

Науката е система от научни знания, отразяващи движението, изменението и развитието на природата, обществото и човека в тяхното единство и противоречивост. Науката съдържа следните компоненти : обект, предмет, система от понятия, принципи, теории.

Научното знание е резултат от специално организирана теоретико-експериментална дейност, включваща специфични технологии и механизми за разкриване на закони и закономерности, за съставяне на хипотези, теории, нови технологии и конструкции. Научните знания се произвеждат, за да бъдат използвани в практиката.

Педагогиката като суб-система от научни познания съдържа всички негови качества и характеристики (на наука). Притежава и свои признаци, които я отличават от всички останали науки.

Като теоретична система отразява закономерностите на педагогическия процес, произтичащ в специално организирана система. Съдържанието на възпитанието и методите на педагогически изследвания имат подчертан научен интегрален характер. Спецификата на педагогическата наука се обуславя и от субектната реакция на възпитаника, от невидимостта и неопределеността на проявите му. Трудно могат да се разкрият механизмите на възпитателния механизъм, на интериоризацията на възпитателните действия.

Теоретично-експерименталната дейност на педагогическата наука е свързана с генериране на нови идеи за теоретични обобщения и практически решения. Изследванията имат силно изразен емпиричен характер, с императивни постулати. Дейността на педагога носи белега на изкуство.

Теоретично-експерименталната дейност на педагогическата система има три основни компонента :

- ▶ **Вход** – получаване на информация за състоянието на научните знания;
- ▶ **Интериоризация на идеи** – технологии, теоретико-експериментални изследвания;
- ▶ **Използване на научни педагогически изводи в практиката** – програмни продукти, практически ръководства и технологии за внедряване.

Следователно педагогиката е социална наука, отразяваща педагогически феномени; социално-научна система за получаване на нови педагогически знания, установяващи закономерностите на механизмите на възпитание на личността. Педагогиката се откроява със специално организирана дейност за развитие на личността.

Като всяка наука и педагогиката си има своя област на познание, тоест обект и предмет за изследване.

Обект на педагогиката е възпитанието и самовъзпитанието.

Предмет – разкрива закономерностите във възпитанието на личността чрез педагогическа система, осъществявано посредством педагогически технологии и дейности в педагогическия процес.

Задачи на педагогиката – три основни направления :

1. **Теоретико-прогностични** – насочени са към изследване на :
  - ▶ обективната необходимост на обществото на възпитание;
  - ▶ целта на възпитанието и факторите, които я определят; педагогическата методология и теория като цяло и на отделните педагогически науки;
  - ▶ методи на педагогически изследвания, връзката и съотношението между тях;
  - ▶ евристични модели, хипотези, тенденции и перспектива за нови изследвания и за развитието на педагогическата наука.
2. **Проективно-конструктивни** – въз основа на прогностични разработки да се конструират модели за конкретни изследвания, както на педагогическата система като цяло, така и на отделните ѝ компоненти.
  - ▶ Да се разкрият научните основи на съдържанието на образованието и възпитанието;
  - ▶ Да се разработят научно-педагогически основи на образователната система, принципите за изграждането и управлението ѝ;
  - ▶ Да се изследват същността и закономерностите на функциониране на педагогическата система.
3. **Приложно-реализиращи** – създаване на педагогическа технология, методиката за организация и управление на възпитателната система. Въз основа на теоретико-фундаменталните и експерименталните изследвания се разработават материали с приложен характер – учебни документи, методики, указания, приложения, примерна разработка на различни форми на учебната и възпитателна дейност.

Основни понятия

Понятията отразяват общото между предметите и явленията, и закономерностите на клас явления, връзката между компонентите в дадена система.

Закономерностите, принципите, тенденциите, които изследва всяка наука се отразяват чрез съответните категории и понятия.

Възпитанието се отразява като педагогическа категория. То представлява специално организирана и целенасочена дейност за предаване на духовни ценности и опита на поколенията. Възпитанието е едно от най-сложните понятия. За изясняване същността на възпитанието трябва да разграничим понятията възпитателна дейност, възпитателна работа, възпитателен процес и възпитание.

Възпитателната работа е проявление на външната страна на възпитателната дейност и представлява съвкупност от действия, извършвани от възпитателните фактори с оглед на определена цел.

Възпитателният процес е вид педагогически процес, означаващ формиране на личността в резултат на възпитателните въздействия. Тази процесуална страна на възпитателната дейност винаги предполага връзка с възпитателната работа.

Възпитателната дейност се явява съвкупност от възпитателни действия и състояния и е вид педагогическа дейност.

Като педагогическа категория възпитанието има три измерения : дейност, процес и резултат.

Възпитанието като процес е усвояване на въздействието от възпитателната дейност, интериоризацията и персонификацията им.

Резултът от възпитанието се отразява с понятието възпитаност. **Възпитаността** на личността е отношението и към предметите, явленията и процесите от действителността, и към самия себе си, формирано като резултат от действието на комплекса от възпитателни въздействия, които тя активно преработва, и намиращо израз в нейното поведение.

Обективната основа на възпитанието е развитието на личността (възпитаника). **Понятието “развитие”** отразява положителното изменение на личността под влияние на външни и вътрешни фактори, и може да се извършва и без специално организирана дейност, тоест без възпитание.

Формирането е свързано с психичното развитие на личността.

Самовъзпитание – дейност на личността, насочена към собственото ѝ развитие. Самовъзпитанието придобива все по-голяма значимост на фона на съвременните социални реалности за перманентност в образованието, за развитие на самостоятелна личност с нагласа към вързи промени, със силно развита адаптаптивност, умение да се справя с различни ситуации.

Образованието е педагогическо понятие, което отразява, преди всичко, закономерностите в процесите за овладяване на определена система от научни знания и културни ценности. То е насочено предимно към теоретичната подготовка и формиране на съответни навици и умения, които могат да се получат или чрез специална организационна учебна система, или чрез самостоятелна подготовка.

Педагогическата наука изследва системното и организирано образование, което се получава в учебните заведения, в различни школо, курсове, семинари.

Самообразование – процес на усвояване на определени научни знания и придобиване на съответни умения и навици.

Като цяло образованието е институционализирано, а степента на образованието се удостоверява с документи за образование, които дават право за упражняване на съответната професия.

Обучението – преднамерена, целенасочена, специално организирана дейност, осигуряваща съответното образование и подпомагаща възпитанието и развитието на учащия се. Провежда се в условия на организирана учебно-възпитателна система – училище, обединение по интереси, школи, клубове и други.

Общото, което свързва възпитанието, образованието и обучението е, че и трите понятия имат и възпитаващи, и обучаващи, и образователни функции. Обединяват ги общите обект, цел и целенасоченост на дейностите. Имат и общо съдържание, използват общи средства и методи.

Освен общовъзпитателните функции, всеки процес си има и **свое специфично предназначение**, а именно : **основна функция на образованието** е да дава система от знания и различна степен на образованост; **обучението** преди всичко образова, развива интелекта, формира умения и навици; **възпитанието** в тесен смисъл подпомага формирането на качествата на личността и придобиването на социален опит.

Второто отличие е свързано с педагогическите технологии. Не съвпадат задачите, съдържанието, организацията и степента на управляемост. Системата от средства са специални за всеки процес.

Понятията самовъзпитание и самообразование са също целенасочени процеси, при които обектът и субектът се сливат, възпитателната и образователната система се превръщат в системи за самоформиране на личността.

Взаимодействие на педагогиката с другите науки

Интегриращите процеси се извършват не само между науките, но и между различните частни науки в дадена наука. Всяко взаимодействие между науките е движение една към друга, процес на взаимопроникване.

Установяват се няколко **основни форми на интеграционно взаимодействие**, което също е характерно и за педагогическата наука :

- ▶ Използване на резултати от изследвания – идеи, изводи, теоретични обобщения;
- ▶ Взаимодействие и взаимопроникване на методите на изследване (педагогиката, например, използва редица методи от социологията, психологията, статистиката, кибернетиката);
- ▶ Взаимно обогатяване на понятийния апарат. Педагогическата наука също взаимодейства от терминологията на други науки;
- ▶ Използване на научно съдържание от други науки;
- ▶ Извършва се взаимодействие и между обектите на изследване в два варианта. Две или повече науки изучават един същ обект от различни аспекти или пък една наука заимства от обекти на различни науки.

Диференциация в педагогическата наука – това е обратен процес на интеграцията. И двата процеса се допълват взаимно. От гледна точка на системния подход класификацията, отразяваща диференциацията на педагогическата наука, може да се направи по няколко признака – степен на общност, възрастови, образователни, професионални признаци; отклонения от нормалното развитие.

Класификацията по степен на общност – в нея се обединяват функциите на основи на педагогиката, теория на възпитанието, дидактиката.

В теория на възпитанието се изучава процеса на развитие на личността при възпитаващи условия, в най-широк аспект. Изследват се същността на възпитателния процес, закономерностите, принципите, технологиите за възпитанието на подрастващите.

Чрез дидактиката се изследва обучението като средство за образование и възпитание в процеса на организирана учебна дейност.

Възрастовата педагогика изучава закономерностите на педагогическия процес през различни възрастови периоди, от които произтичат наименованията на по-частни науки: доучилищна и училищна педагогика, педагогика на висшето образование и педагогика за възрастни.

Отрасловите педагогики изследват специфичността на процесите на обучение и възпитание в различни отрасли – на прозводството, на културата, обществените организации.

Специалната педагогика – изследва проблемите на възпитанието и обучението на децата с отклонения в развитието си.